

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 1998

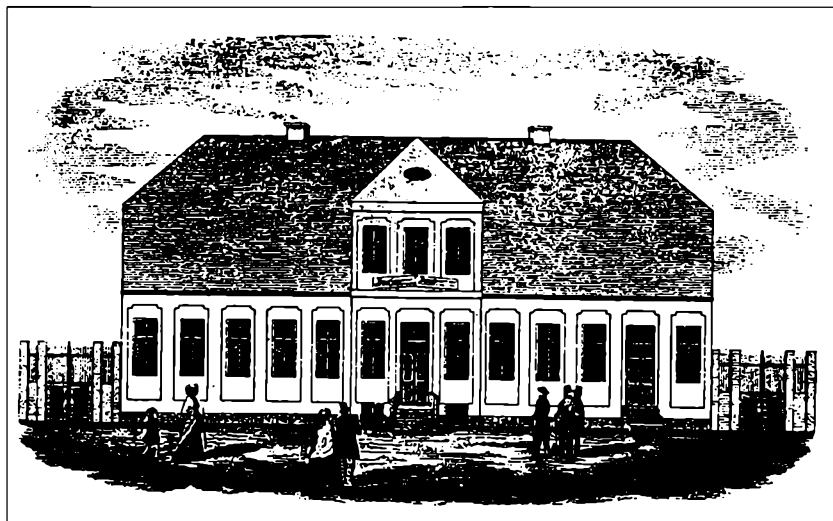
HISTORISK FORENING FOR GRÅSTENBY OG EGN

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 1998

Redaktion:
Elsebeth Thygesen Kristensen
Kirsten Thomsen

Foto:
Hvor intet andet er angivet er fotografierne fra lokalhistorisk arkiv.
Forsidebillede: Slottets indgang smykket til bryllup.
Bagsidebillede: Erik Berings udsmykning af slotskirken.
Foto: Jørgen Kølle

*Hotel "Stadt Hamburg" - senere Hotel Graasten - efter
opførelsen i 1851.*

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 1998

Indhold

Bendt Olesen:	Bryllup i Gråsten	5
Arne Aabenhus:	Dansk Amatør Teater Samvirke 50 år i Gråsten	10
G.O. Hansen:	En slagter- og eksportørfamilie	21
Elsebeth Thygesen Kristensen:	Kroer og hoteller i Gråsten	27
Sammendrag af avisartikler ved E.T. Kristensen	Tysk skole i Gråsten Fördeschules 25-års jubilæum	41
Hans Sahl:	En kirkenøgles historie	46
Silke Eisenschmidt og Nis HardtNis Hardt:	Høje under marken	48
Elsebeth Thygesen Kristensen:	Årets gang	54
Frede Chr. Ihle:	Årsberetning .	62
	Oplysninger til medlemmerne	62
Kirsten Thomsen:	Beretning fra arkivet	63

Bryllup i Gråsten

Af borgmester Bendt Olesen

Brudeparret efter vielsen på turen gennem byen.

Foto: Else Egholm

Meddelelsen om, at Hendes Majestæt Dronning Ingrid ville holde bryllupsfesten for sit barnebarn, Prinsesse Alexandra, på slottet i Gråsten, vakte stor glæde hos alle i Gråsten kommune.

Der blev hurtigt nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter fra Gråsten Handelsstandsforening og Gråsten Turistforening samt rådhuset til at planlægge opgaven.

Gråsten kommune samt Benniksgård Golf A/S havde gennem længere tid arbejdet på et indvielsesarrangement af det smukke

golfcenter ved Benniksgård. Golfbanen samt det spændende klubhus og de mange faciliteter gør golfanlægget til et af de smukkeste i landet. På et tidligere tidspunkt havde man inviteret Hendes Majestæt Dronning Ingrid til at foretage indvielsen.

Da Dronning Ingrid kom til Gråsten slot allerede i maj for at planlægge bryllupsarrangementet, blev indvielsen af golfcentret aftalt til den 16. maj 1998.

Dronning Ingrids indvielse af golfcentret var dagens højdepunkt, men det meget fine vejr samt det veltilrettelagte arrangement sammen med de mange glade gæster var med til at gøre dagen til en uforglemmelig dag for os alle.

I forbindelse med bryllupsarrangementet var der arrangeret en fotoudstilling i Den Kongelige Ventesal på Gråsten station. Hendes kongelige Højhed Prinsesse Benedikte havde velvilligt stillet private fotos til rådighed. Temaet for udstillingen var "Det unge pars levnedsløb".

Da udstillingen fokuserede på to prinsesser, den ene foran kameraet, den anden bagved, og dertil mor og datter, inviterede vi de to prinsesser til arrangementet. Prinsesse Benedikte havde samtidig taget imod indbydelsen til at åbne udstillingen. Den er blevet en meget stor attraktion og kan fortsat besigtiges i Den Kongelige Ventesal på Gråsten station.

I forbindelse med arrangementerne før bryllupsdagen skulle indgangene til torvet smykkes med en blomsterpyntet granranke. Der skulle være mulighed for at alle kunne medvirke, derfor var alle interesserede fra byen og omegnen indbudt til at komme med egne blomster og hjælpe med pyntning af rankerne. Interessen var meget stor fra borgernes side, og det blev til to meget smukke ranker, som blev placeret ved indgangene til torvet.

På rådhuset havde vi gennem længere tid arbejdet med ideen til byrådets gave til brudeparret. Gaven skulle være noget, som førte minderne tilbage til Gråsten og de glade bryllupsdage.

Vi tog udgangspunkt i Gråsten-æblet, hvor det originale træ fortsat står i slotshaven. Derfor bad vi en kunstner i Gråsten om at fremstille en frugtskål af keramik belagt med bronze. - Ingen

*Borgmester Bendt Olesen overrækker gaven fra Gråsten.
Foto: Jørgen Kølle*

Bryllupsgaven: En frugtskål og 6 frugtknive. Frugtskålen er fremstillet af keramikeren Jette Aagaard, Gråsten og frugtknivene af guldsmedene Ihle og Eliassen, Tønder. Foto: Jørgen Kølle

Den kongelige familie ved receptionen på rådhuset. Foto: Jørgen Kølle

frugtskål uden frugtknive, derfor lavede to sønderjyske guldsmede seks frugtknive i sølv forsynet med Gråsten-æblet i guld.

Byrådet havde derfor inviteret den kongelige familie til reception på rådhuset den 5. juni, hvor byrådets gave skulle overrækkes til brudeparret. Hele den kongelige familie deltog i receptionen, som blev en uforglemmelig oplevelse for os alle.

Nu oprandt den store dag, da brylluppet skulle afholdes. Pressen havde været på plads i flere dage. Det skønnes, at der deltog ca. 350 personer fra radio, tv og den trykte presse.

Byen var pyntet med blomster og flagallé - alle de planlagte arrangementer på torvet forløb planmæssigt, og torvet var stuvent fuld af mennesker hele dagen.

De to danske fjernsynsstationer havde flere dage i forvejen placeret deres studier ved slotssøen og sendte lige fra morgenstunden. Det skønnes, at brylluppet er blevet sendt til 30 lande.

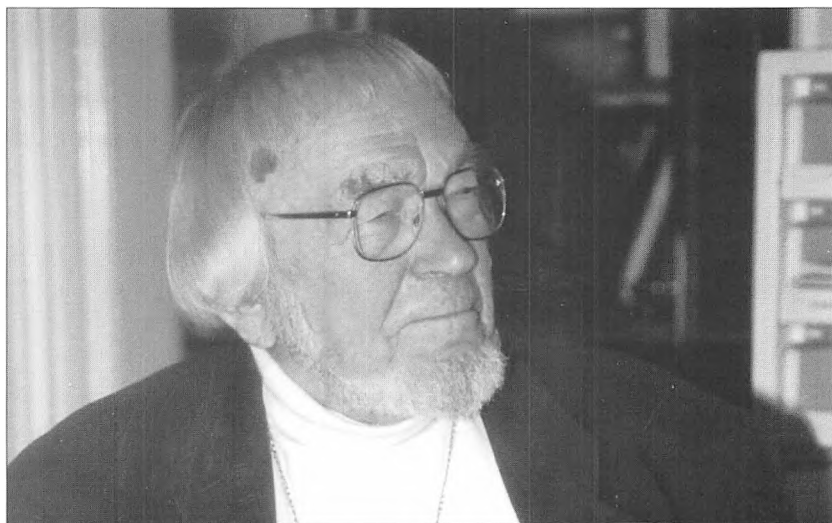
At deltage i brylluppet var en stor oplevelse for min kone og mig. Den smukke slotskirke og det smukt pyntede telt var med til at gøre bryllupsarrangementet til en oplevelse for livet.

Det samlede arrangement har været med til at placere Gråsten på et sted, hvor en mindre kommune normalt ikke kommer. Jeg mener, at hele arrangementet har været med til at afsløre for mange, hvor smuk en natur der findes i Gråsten kommune, og hvor dejligt et sted det er at bo og være i.

Jeg har nu beskrevet, hvorfor jeg ser tilbage på den forgangne periode på en særlig måde og håber samtidig, at mit indlæg vil give mange lyst til at besøge Gråsten kommune og nyde de smukke omgivelser.

*Den kulturpolitiske landsorganisation
Dansk Amatør Teater Samvirke
50 år i Gråsten den 14. november 1998*

Af Arne Aabenhus

Arne Aabenhus

Foto: Gråsten og Omegns Folkeblad

Arne Aabenhus er født i Fjellerup i 1913. Han begyndte som lærer i Skjoldborg i Thy og i 1948 kom han til Folkungskolen i Gråsten, der blev indviet dette år. Da denne lukkede i 1952, blev Arne Aabenhus ansat som lærer ved Gråsten skole, senere som viceinspektør indtil pensioneringen i 1973.

Arne Aabenhus er medstifter af DATS, af Drama, Nordisk Teaterforlag, af Sønderjysk Forsøgscene, af Det lille Teater i Flensborg og Det lille Teater i Gråsten. Fra 1948-1978 var han ansat

som lønnet sekretær og forretningsfører for DATS og Drama, og han var en af hovedinitiativtagerne til Teglværksprojektet ved Flensborg Fjord.

Det, der gik forud

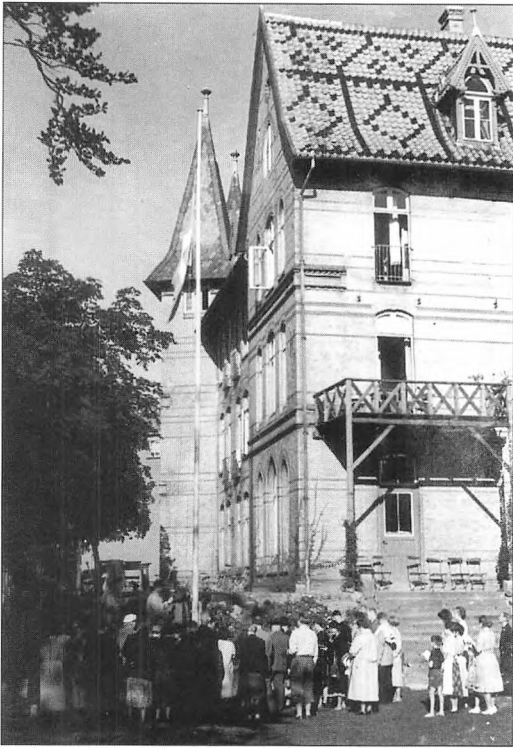
"Livet er så rigt på tilfældigheder - rigere end de fleste tror", siger Otto Benzon i sit lille skuespil "Tilfældigheder".

Med henblik på at Dansk Amatør Teater Samvirke altid har haft sit centrum i Gråsten, må jeg så absolut give ham ret, for det var en tilfældighed, at det blev sådan, hvilket vil fremgå af følgende.

Just Thorning, dansk amatørteaters ophav, oplevede i London i 1920'erne amatørteatrets betydning for engelsk kulturliv og bestemte sig for at rejse et tilsvarende dansk amatørteater, der kunne afløse dilettanten, som de fleste steder havde udviklet sig til blot at være en form for selskabsleg.

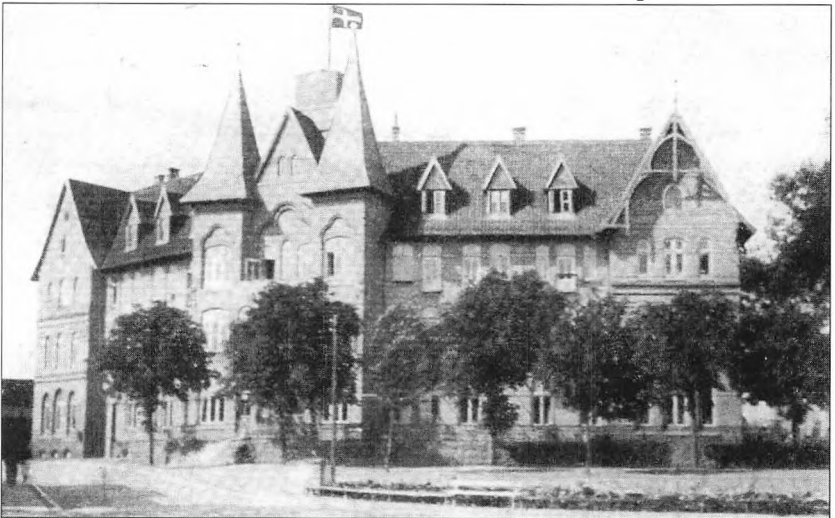
Da nazismen i 30'erne søgte at bjergtage de unge sønderjyder, traf han Ejler Hagelsø, Vojens Ungdomsskole, der samlede de unge i et klub-lignende fællesskab som bevidst modtræk mod den nazistiske infiltration. Blandt hans unge dannedes den første teatergruppe herhjemme, der lyste ordet amatørteater i kuld og køn og grundede sig på Thornings idé om, at "Amatørteatret skal være en målbevidst kunstnerisk udfoldelse... et fritidsteater tilknyttet dansk foreningsliv og folkeoplysning". - Blandt gruppens unge var forøvrigt to, der senere blev Gråsten-borgere: Bitten og Hans Bossen, direktør for Gråsten Andelsslagteri!

På Det Unge Grænseværns tillidsmandsmøde i Gråsten 1942 - henlagt til rokluubbens lokaler, da Folkunghus (nu Gighospitalet) var beslågt - blev vi orienteret om, at Niels Bukh, Ollerup, havde foreslået, at dansk ungdomsarbejde organiseredes efter tysk mønster. Dermed kunne han vanskeligt bruges i dansk ungdomsarbejde, og DUG' formand, lærer Peter Marcussen, pegede samtidig på Just Thornings arbejde på Vojens Ungdomsskole som en mulighed for underholdning ved større arrangementer. Da jeg som ung lærer i Skjoldborg Thy netop havde i opdrag at ar-

*Folkungskolens
indvielse i 1948.*

Folkunghus, ca. 1948.

rangere amtskredsens årlige gymnastikstævne, udvirkede jeg derfor, at vi sendte afbud til Niels Bukh og i stedet bad Just Thorning hjælpe os.

Det gjorde han med succes, så da kordegn Kofoed efter besættelsen bad os, Anna og mig, lede "Træningsskolen" på Amager - en skole for unge sociale tabere - ansatte vi Thorning til at lave teater med eleverne, så vi i et arbejdsfællesskab lettere kunne finde en indfaldsvinkel til de unges problemer. En dag spurgte Thorning, om det var muligt at lave et kursus for de mange, der landet over havde vist interesse for hans arbejde. "De blaffer som tråde i vinden", sagde han. På et kursus hos os håbede han, der kunne findes udveje for at skabe en form for netværk. Vi planlagde kurset til afholdelse i efteråret 1948, men da Peter Marcussen i mellemtiden bad os komme til Gråsten og hjælpe med at starte "Folkungskolen", en ungdomsskole på Folkunghus, tog vi til Sønderjylland - og efter Thornings udtrykkelige ønske tog vi kurset med.

Dansk Amatør Teater Samvirke i Gråsten

Det kursus blev afholdt på Folkunghus i oktober 1948 og her blev kølen lagt til Dansk Amatør Teater Samvirke. Forstået sådan, at kursusdeltagerne besluttede at skabe et kontaktorgan for dansk amatørteater og bad mig lave forslag til en samarbejdsaftale, til arbejdsform osv. Brikkerne skulle så falde endeligt på plads ved et møde berammet til afholdelse den 13 og 14. november.

Såvel det nævnte kursus som det stiftende møde forberedtes og indkaldtes fra Folkunghus, og inden mødet sluttede var Dansk Amatør Teater Samvirke en kendsgerning - med Ejler Hagelsø som formand, mens jeg blev sekretær med ansvar for Samvirkets opbygning.

Tilfældet ville altså, at det ikke blev en skrivebordsskuffe på Amager, men på Folkunghus i Gråsten, der blev Dansk Amatør Teater Samvirkets første landssekretariat!

Kulturelle tiltag har det med at starte beskedent. Vort var ingen undtagelse, men ved 25 års jubilæet i 1973 repræsenterede vi amatørteatret i 20 store landsorganisationer og oplysningsforbund i

Den tidligere skole i Ladegårdsskov, hvor "Det lille Teater" har haft til huse siden 1978.

vore forhandlinger med myndighederne, og vore medlemskontingenter suppleredes med efterhånden betragtelige tilskud fra Folkeoplysningsloven og Teaterloven!

Da Folkungskolen måtte lukke på grund af vakkende økonomi, flyttedes landssekretariatet 1953 til Solbakken 10, hvor kælderens blev indrettet til formålet. Indtil nu havde alle arbejdet uden løn, men efterhånden var arbejdsbyrden blevet så stor, at vi måtte ansætte en lønnet medhjælp 10 timer om ugen - mere var der ikke råd til!

Da papirbunkerne vandrede fra kælderen til alle andre rum på Solbakken 10, foreslog daværende borgmester, Sven Kjems, at vi interesserede os for den nedlagte Ladegårdsskov skole, hvis skolelokaler var udlejet til konfektionsfabrik, mens lærerboligen stod tom. Vi fulgte det gode råd, og Gråsten kommune solgte os i 1969 hele molevitten for ejendomsskylden - 240.000 kr! At betale på meget lempelige vilkår. Lærerboligen var passende ramme om vort tredje landssekretariat i Gråsten, og da konfektionsfabrikken

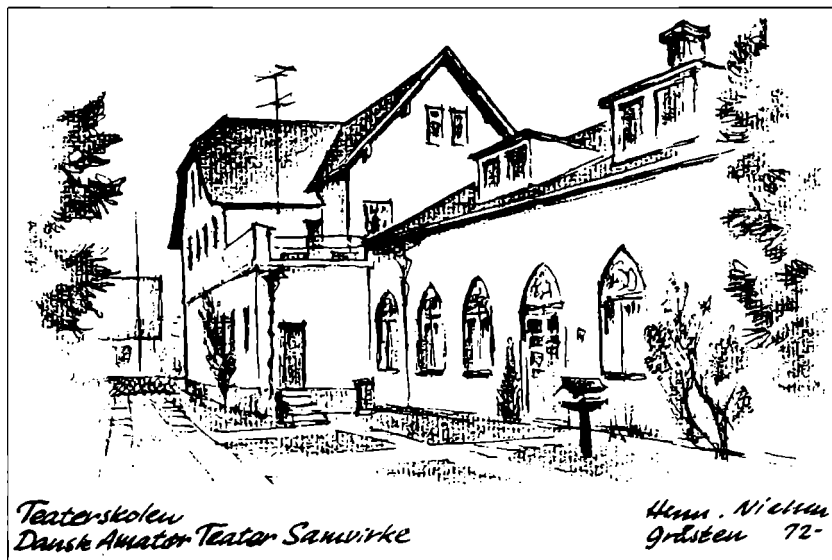
Billedet viser forestillingen "Svend, Knud og Valdemar". I årsskriftet for 1988 har Tage Nielsen skrevet en artikel om Det lille Teater, der siden 1978 har haft til huse i den tidligere skole i Ladegårdsskov.

lukkede, udlejedes gymnastiksalen m.v. til "Det Lille Teater".

Udviklingen gjorde dog også denne bygning mindre egnet til landssekretariat. I 1995 solgtes den derfor, og i stedet købtes Nygade 15, der nu - som Dansk Amatør Teater Samvirkes fjerde landssekretariat i Gråsten - er en fortrinlig ramme om landssekretariatet.

Dansk Amatør Teater Samvirke i arbejdstøjet.

Som noget grundlæggende i DATS' folkelig-kulturelle målsætning ligger, at arbejdet skal være decentralt, så beslutningerne træffes så tæt ved de lokale aktiviteter som muligt. Derfor blev medlemmer og interesserede opfordret til at danne fællesskaber, hvor det var lod sig gøre, og allerede efter DATS' første årti var landet dækket af selvstyrende amtskredse. Just Thorning ønskede helt klart, at dansk amatørteater skulle være en bevægelse og ikke no-

Teaterskolen i den nedlagte Husholdningsskole i Ellegade.

gen organisation, men i og med at DATS måtte supplere medlemskontingenterne med tilskud fra det offentlige, blev det nødvendigt, at den også var en organisation, hvor ansvar kunne placeres. Det dilemma kunne blive en sejlsads mellem Skylla og Charybdis, men netop decentraliseringen gjorde det muligt at bibeholde bevægelsens karakter i det lokale arbejde, mens den organisatoriske del, som landssekretariatet i Gråsten er center i, varetager gennemførelsen af de beslutninger, lovgivningen, landsrepræsentantskabet og hovedudvalget må træffe. Samtidig informerer landssekretariatet bredt og yder service til det lokale arbejde - har i det hele taget en nøgleposition i Samvirket, også fordi det må lytte til det, der rører sig lokalt, og informere den organisatoriske ledelse om dette.

Allerede ved Samvirkets oprettelse i 1948 tegnede der sig tre hovedveje i arbejdet: 1) uddannelse af instruktører, spillere, teknikere m.v. 2) opbygning af et repertoire, hvis tekster har litterær og dramatisk kvalitet med rod i det aktuelle samfundsliv og 3)

Den af advokatfirmaet Kjems smukt renoverede ejendom har nu indskriften: DATS og DRAMA.

informativ virksomhed.

Uddannelsen sker grundlæggende på kurser i kredsene og overbygges af landskursus og internationale kursus af meget høj kvalitet. DATS tilstræbte i 70'erne at have sin egen kursus-skole og lejede af Finansministeriet den nedlagte Gråsten Husholdnings-skole i Ellegade. Efter få års drift indtraf den katastrofale "Hafnia-brand" i København. Den gav anledning til, at brandmyndighederne stillede meget store krav til sikring af offentlige bygninger. Teaterskolen var en brandfælde, ingen tvivl om det.

Finansministeriet ville gerne medvirke til den nødvendige sikring, såfremt Gråsten kommune ville medvirke. Det samarbejde, ministeriet inviterede til, vandt ikke genklang, og Teaterskolen måtte lukke. Landskurserne placeres i stedet på højskoler m.v. - i særlig grad på Herning Højskole, som DATS har styrelsesansvar for, og som er i front med sin dramalederuddannelse.

For at sikre teateramatørerne et godt repertoire oprettede Samvirket sit eget forlag, teaterforlaget DRAMA, der også har til huse i Nygade 15. Det har stiltfærdigt udviklet sig til at indtage den helt centrale plads m.h.t. udgivelse af skuespil og teaterfaglig litteratur herhjemme. Da Dario Fo fik Nobelprisen vakte det berettiget opsigt, at han udkommer på Drama i Gråsten!

Forlagsvirksomheden gjorde det nødvendigt, at vi fik et "udstillingsvindue" i København. Det blev "Teaterhjørnet" på Vesterbrogade og mindre udsalgssteder i en række af vore større byer. For at sikre rimelig prisdannelse for sminke begyndte DATS at importere giftfri sminke - især fra Holland. Det har medført, at DATS er storimportør af og reeksporterer til øvrige Norden. Så de ansatte på landssekretariatet er altså også købmænd!

Formidlingen af informativt stof sker primært gennem "Rampelyset", der med sine 50 år på bagen er Danmarks ældste teaterblad. Sidst udkomne "Rampelys" er nr. 238, og det fortæller bl.a. om den berømmelige opførelse, Det Lille Teater i Ladegårdsov gav Garcia Lorcas "Bernardo Albas Hus" i foråret 1998 - en forestilling, der tydeligt viste, hvilken kvalitet dansk amatørteater er nået frem til, hvor viljen til indsats er til stede.

Dansk Amatør Teater Samvirke - Internationalt og Nordisk.

Just Thornings nære tilknytning til British Drama League bevirkede, at oprettelsen af det verdensomspændende "Internationalt Amatør Teater Forbund" fik en væsentlig del af sin forankring i Gråsten. Lederne af de nordvesteuropæiske landes amatørteatre samledes nemlig på Folkunghus 1951 og enedes her om at optræde samlet på det stiftende møde i Bruxelles 1952. De dannede den såkaldte "Gråsten-regional", der til alle andres overraskelse styrede det stiftende møde. Det har bl.a. medført, at DATS altid har stået stærkt i international sammenhæng. P.t. er DATS' generalsekretær, Thomas Hauger, der har domicil i Nygade 15, således præsident for IATA (International Amateur Theatre Association).

Også på nordisk plan viste DATS flaget. Mange forliste forsøg på at samle de nordiske teateramatører i et fællesskab blev os en udfordring, og endelig i 1967 lykkedes DATS' initiativ til dannelse af "Nordisk Amatørteater Råd", der i mange år lededes fra landssekretariatet i Ladegårdskov.

Dansk Amatør Teater Samvirke i dag

Mens det lokale arbejde - rodnettet - bæres af ulønnede, idealistiske medarbejdere, er der på landssekretariatet i Gråsten ansat 5 medarbejdere og på Teaterhjørnet i København 3. Dertil kommer 4 landskonsulenter aflønnet med støtte i henhold til Folkeoplysnings- og Teaterlov.

Medlemstallet er senest opgjort til ca. 52.000 fordelt på enkeltmedlemmer, amatørscener, foreninger, klubber, skoler og biblioteker. Alene de 577 amatørscener - adskillige med egne bygninger - producerede i 1997 hele 5.311 forestillinger og havde 714.823 tilskuere!

Regnskabet balancerede 1997 med ca. 6,6 mill. kroner for DATS og med ca. 5,3 mill. kr. for teaterforlaget Drama.

Måske er denne fortælling om Dansk Amatør Teater Samvirke overraskende for mange. Årsagen kan være den, at Samvirket aldrig har anglet efter mediedækning eller benyttet sig af dagspressens fede overskrifter. Det arbejder i lokalsamfundene og hyl-

der det gamle ord "Hvad der sker stort, sker tyst". Men ret beset er Dansk Amatør Teater Samvirke med det landsomfattende arbejde, der har basis i Gråsten, vel den eneste folkelig-kulturelle landsorganisation, der har sit hovedsæde i Sønderjylland.

Og Samvirket har i hvert fald været med til at placere Gråsten på det nordiske og det internationale kulturkort, så der er grund til at Gråsten kipper med flaget for den 50-årige den 14 november - selv om DATS' tilstedeværelse i vor lille dronningeby altså skyldes en tilfældighed!

En slagter og eksportørfamilie.

G.O. Hansen er født i Gråsten og har i en årrække været eksportør af svin og kreaturer på havnen i Gråsten.

Igennem længere tid har jeg næret det ønske at granske i min herkomst på mødrene side. Jeg vidste en hel del fra bl.a. min oldefars svendebrev fra 1832, som er i min besiddelse, avisudklip og bogen "Vor sidste kamp for Sønderjylland".

Oldefars svendebrev fra 1832.

Endelig tog jeg mig sammen, og det blev kilden til følgende artikel.

Jeg havde følgende udgangspunkt: Jeg vidste, at mine oldeforældre var bosiddende på Søndertorv i Flensborg og jeg vidste, hvor deres ejendom lå (er nu nedrevet).

Ligeledes kendte jeg navnene på både min tipoldefar og min oldefar, der begge er nævnt på det gamle svendebrev, men jeg kendte hverken til fødsels- eller dødsår, derimod kendte jeg alle data på min morfar.

Da familien boede på Søndertorv, var det nærliggende, at de måtte høre til Nicolai kirkesogn, hvorfor jeg henvendte mig hertil, blev venligt modtaget, og fik oplyst, at de gamle kirkebøger er arkiveret på rådhuset. Jeg modtog en henvisning og fortsatte til nævnte sted. På rådhuset findes et kontor, som udelukkende beskæftiger sig med slægtsforskning, og til min store overraskelse modtog jeg her de oplysninger, jeg søgte.

Kom fra Sachsen

Fra kongeriget Sachsen begav en ung slagtersvend ved navn Christian Gottlieb Partsch (min tipoldefar - født 1767), som skik var dengang, sig på valsen. Måske var grunden hertil også at komme bort fra et af Europas dengang uroligste områder. Ingen tvivl om, at han på denne lange vandring har haft mange oplevelser, og endestationen blev for ham den danske by Flensborg. I Flensborg giftede han sig, løste borgerbrev og nedsatte sig som slagtermester på Søndertorv.

Christian Gottlieb Partsch var gift to gange, idet han mistede sin første hustru ved navn Anna Rosina (født Wessmann). Hans anden hustru hed Anna Cathrina Augusta (født Poppenhusol). I nævnte ægteskaber blev der født 7 børn:

Rosina Maria Sophia, Johan Christian, Anna Dorothea, Christina, Gottfried (min oldefar), Peter Friedrich og Carl Johan.

Christian Gottlieb Partsch døde i Flensborg den 11. januar 1836 i en alder af 72 år.

Efter faderens død overtog sønnen Gottfried Partsch forretnin-

gen, han var født i 1813 og gift med Magda Wilhelmine (født Bannatz). Også i dette ægteskab var der syv børn:

Anna Christina, Anna Marie Catharina (født den 22.05.1846), Wilhelmine Frederikke, Andreas Lorenz, Peter Friedrich (min morfar, født 1857), Haraldine Christiane og Johan Christian Gottlieb.

Af nævnte børn har jeg kendt: Anna Marie Catharina, Andreas Lorenz og Johan Christian Gottlieb.

Gottfried Partsch døde den 26. juni 1877 i en alder af 64 år.

Kilden til efterfølgende beretning er så afgjort Anna Marie Catharina, der trods en høj alder stadig deltog, når familien var samlet, og var forbavsende åndsfrisk, lige til hun døde i 1934 i en alder af 88 år.

Solgte til den engelske flåde

Min oldefar Gottfried Partsch overtog efter faderens død forretningen på Søndertorv - en såkaldt slagtergård, der bestod af staldbygninger, ishus, lagerrum, slagtehus, butik og pølsemageri. Alt arbejde blev udført manuelt og var derfor en arbejdsplads for mange mennesker. Hans hovedforretning var eksport af saltet kød i dritler - modtager var den britiske marine. Men også de mange store skibe, hovedsagelig fra Vestindien, som lossede rom og sukkerprodukter i forbindelse med romfabrikationen, ankom på dette tidspunkt til Danmarks dengang næststørste by, Flensborg, og hørte til en af Gottfried Partsch største kunder. Ingen tvivl, der herskede velstand, hvilket fremgår af spisebestik, der i dag er i min varetægt.

Dog alt i verden er omskifteligt- også når man er selvstændig. I dette tilfælde var det den højere politik, der var skyld heri. Skønt familien havde sine rødder i Sachsen, blev den i henhold til forskellige kilder en god dansk familie. Dette var bl.a. skyld i, at min oldefar efter den tragiske krig i 1864 måtte stoppe sin eksportforretning, idet Bismarcks politik så afgjort ikke tillod en kødeksport til England. Hvad angår sejlads på Vestindien skete der også en ændring. Vestindien var dansk, mens Flensborg nu var tysk.

Peter Friedrich Partsch

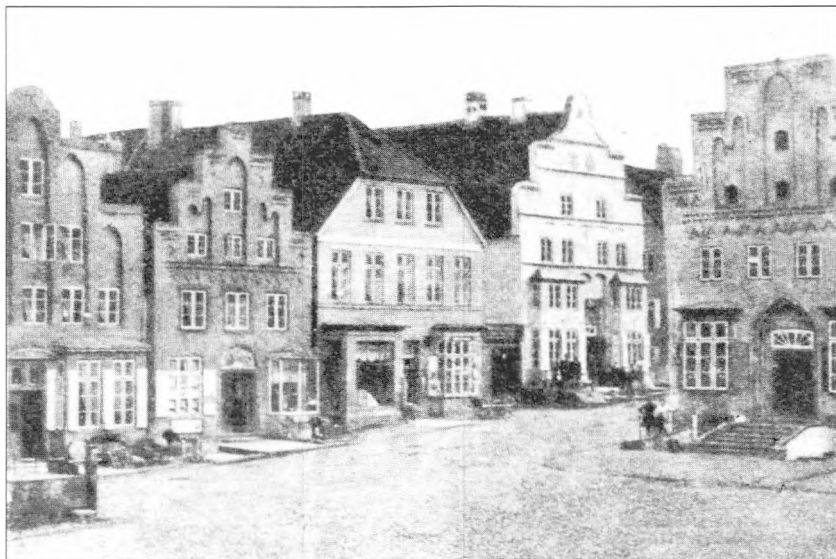
Margarete Partsch

Vi må gå ud fra, at min oldefar fortsatte med at drive sin før-omtalte slagterforretning til sin død i 1877.

Efter faderens død overtog hans næstældste søn, min morfar Peter Friedrich Partsch født i 1857 forretningen, og drev den indtil sin alt for tidlige død i 1898 kun 41 år gammel. Som førhen nævnt eksisterer bygningerne (min mors fødehjem) ikke mere. Jeg er kun vidende om, at min mormor afhændede alt, som engang var et stort aktiv.

Oplevelser i 1864

Jeg kan ikke undlade at berette, hvad familien oplevede i februar 1864, i de dage da tilbagetoget fra Dannevirke fandt sted. I min fantasi kan jeg se for mig den vrimmel af danske soldater på Søndertorv. Soldater, artilleri og træn kom i store mængder igennem Rødegade, der udmunder i Søndertorv. Der blev travlhed i oldefars slagtergård. De sårede blev anbragt overalt i stuehuset, de trætte og forkomne fandt hvile på halm i staldbygningerne, og

Sydsiden af Søndertorv i Flensborg, ca. 1875.

hele husstanden var travlt beskæftiget med at forpleje de nedbrudte soldater. Ingen tvivl, der kom gang i kokekedlerne, hvor der blev kogt suppe i store mængder, og råvarer har der været nok af. Det var bestemt et godt opholdssted, de beroende soldater havde fundet. Som bekendt endte krigen med et smerteligt nederlag for Danmark, og grunden til miseren var den bekendte novemberforfatning besluttet af en tåbelig og dumdristig dansk regering.

Kort efter krigens afslutning modtog den ældste datter, Anna Christina, Kong Christian den IXs æresbroche i guld med sløjfe som anerkendelse for sin omsorgsfulde hjælp overfor de beroende soldater.

Omtalte æresbroche blev tildelt flere slesvigske kvinder både i Syd- og Nordslesvig. Jeg har selv betragtet et eksemplar på Sønderborg Slot.

Eksportør i Gråsten

Hermed ophører generationsskiftet, men min mor, der var eneste datter giftede sig ind i samme branche.

Min far, Hans Peter Hansen (født den 21. april 1881 i Kværs) var dansk statsborger, idet min farfar (født 1849) var optant, det vil sige, at han ikke ville anerkende et tysk statsborgerskab, og i den forbindelse aftjente han sin værnepligt som dansk dragon. Min far, der var ansat hos en kreatureksportør og boede i Gråsten, gjorde sig selvstændig i samme branche i 1906 og drev forretning på Hamborg og Berlin med kreaturer opkøbt i det sønderjyske område, der jo dengang var tysk.

Men også han blev udsat for storpolitikken. Det var Köller-politikken, han fik at føle. Min far var veletableret og ejede fast ejendom, da han modtog besked om, at det blev ham forbudt at drive forretning som optant.

Tysk statsborger

Eneste løsning i denne situation var at søge om tysk statsborgerskab, hvilket han gjorde formedelst 100 mark. Det at blive tysk statsborger blev ham et dyrt bekendtskab. Han blev indkaldt i 1915, og i 1916 lå han foran Verdun, men var heldig og slap uskadt ud af det store ragnarok.

Efter genforeningen i 1920 drev han storforretning både på Tyskland, Tjekkeslovakiet og Schweiz med kød og slagtedyr indtil 1933, da storpolitikken atter standsede den private handel, og tilfølgende var der krisetider. Hermed overgik al handel til clearingshandel, det vil sige byttehandel staterne imellem. Frihandelen blev igen liberaliseret i 1950, og straks optog min far kontakt med gamle forretningsforbindelser og fortsatte med eksporten til sin død i 1954.

Dette var afslutningen på både op- og nedgangstider indenfor en speciel branche, hvor held og dygtighed var i højsædet.

Kroer og hoteller i Gråsten

"Sønderjylland" - det er titlen på en rejsehåndbog, som cand. mag. H.V. Clausen udgav i 1890. Sammenlignet med nutidens turistbrochurer er det en meget beskeden lille tryksag, men den rummer en grundig beskrivelse af landet mellem Kongeåen og Slien. Om Gråsten synes H.V. Clausen, at omegnen er "henrivende yndig omend ikke storslået", men at badene ikke er videre gode, og at man i skovene er meget plaget af myg på grund af de stillestående vande. Disse forbehold fandtes bestemt ikke hos bankier Wilhelm Ahlmann, Kiel. Han, der tilhørte den kendte Ahlmann-familie, havde siden 1893 tilbragt sommermånederne i Gråsten i familiens ejendom, det nu nedrevne "Haus Steinburg". På dets grund ligger Ahlmannsparken i dag. W. Ahlmann havde taget initiativet til en "Forskønnelsesforening" for Gråsten, og i 1897 udgav han en lille brochure, der bærer titlen "Gravenstein - Fremdenstation, Kurort, Sommerfrische. Wegweiser durch Gravenstein und Umgebung. Den Heimischen und Fremden gewidmet, welche auf einige Stunden oder Tage nach Gravenstein kommen". Den indeholder dels en længere beskrivelse af 20 større og mindre ture gennem Gråsten og de nærmeste omgivelser og dels en række oplysninger om byen, der på det tidspunkt havde 1160 indbyggere og 112 huse. Hvor H.V. Clausen i sine oplysninger kun nævner Kurhotellet og Jepsens Gæstgiveri, omtaler W. Ahlmann fire hoteller: Kurhotellet, Hotel Stadt Hamburg, Jepsens Gæstgiveri i Slotsgade og Carlsens Gæstgiveri ved Torvet.

I Årsskriftet for 1993 er Kurhotellets historie fortalt. For de andre virksomheder gælder det, at de i flere tilfælde har en langt længere historie bag sig. Allerede i 1725 bad kromanden Jørgen Lorenzen Apenrader i ydmyge vendinger om hjælp og støtte hos

Hotel Graasten

Byens ældste 1. Klasses Hotel.

Al Komfort. Nyrestaureret og
nymonteret. 1. Klasses Køkken.
Bilgarage. Hyggelige Lokaler
for større og mindre Selskaber.

Smuk gammel Have.

Telefon 2 **L. Christoffersen** (ny Ejer).

KURHOTELLET

GRAASTEN

Største og smukkeste beliggende Hotel i Sønderjylland

Ca. 400 1. Klasses Værelser. Egen Badeanstalt
Stor Garage. 1. Klasses Køkken. Kelder
Pension eller Debag.

Ordres paa Selskaber indtil 200 afleveres prompte
imod kort Varsel.

F. ANDERSEN.

Chr. Jepsens Gæstgivergaard

GRAASTEN

Telefon 67

Byens ældste Gæstgivergaard

anbefales rejsende og Turister.

Godt borgerligt Køkken. Hyggelig Have.

Aug. Kraags Gæstgivergaard

Telefon 8. GRAASTEN Telefon 8.

Gode Spise- og Drikkevarer.

Opmærksom Betjening.

Annoncer fra
turistbrochure,
1922.

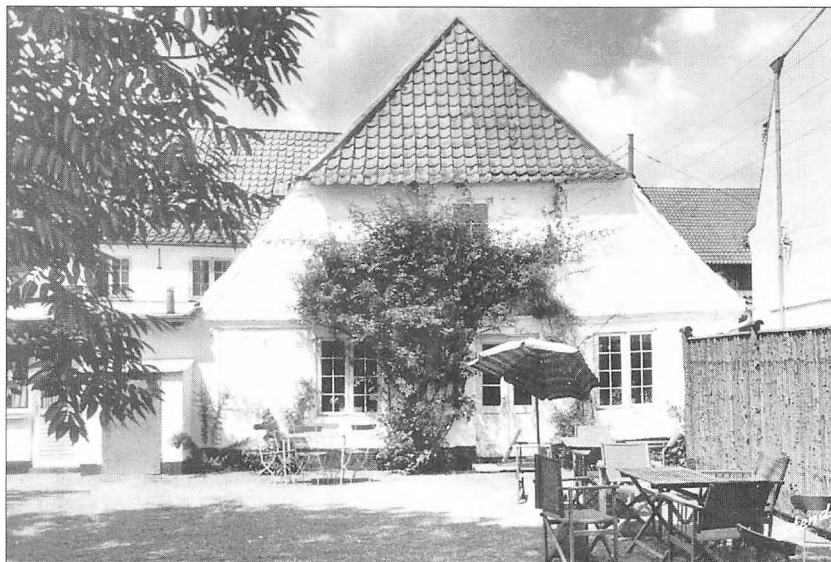
Hertug Christian August, for selvom Apenrader havde privilegium til at drive krovirksomhed, var der påført ham illoyal konkurrence. Apenraders kro lå i Slotsgade, hvor i dag "Den gamle Kro" ligger. Han havde overtaget den efter sin svigerfar, Johann Ehlers, der i 1710 havde fået sit privilegium. Allerede i 1720 havde det også været galt; under ægtemandens fravær beklager Marca Elisabeth Apenrader f. Ehlers sig til grev Charles Ahlefeldt, den daværende ejer af slottet, fordi organisten Stoltenberg påfører hende uberettiget konkurrence, selvom hun og hendes mand har bevilling til "at brygge og brænde og udskænke fremmede drikke".

Udfaldet af klagen kendes ikke, men det var på det tidspunkt ikke ualmindeligt, at "almindelige mennesker" solgte punch og øl, f.eks. på markedsdage og derved fik en supplerende indtægt, der ikke mindst var kærkommen for f.eks. enker. Et privilegium gav visse rettigheder, men det forpligtede også ejeren til at opretholde en vis standard, og der måtte betales årlig afgift for privilegiet.

Den bygning, der i dag rummer "Den gamle Kro", stammer fra 1747. Bygherren hed Hohwy og flere generationer af familien Hohwy boede her indtil 1852, da den blev købt af Theodor Lorenzen,

Chr. M. Jepsens Gæstgiveri, Gråsten.

Den Gamle kro set fra haven.

Haven bag den gamle kro.

der af den danske regering havde fået tilladelse til at drive kro-virksomhed i huset. En af de senere ejere, Martin Jørgensen Wolff kaldte kroen "Juliedal" og under det navn solgtes den i 1887 til Christian Jebsen. Familien Jebsen drev den indtil 1977, da solgte fru Kirsten Jensen, f. Jebsen den til Aase og Finn Christensen. Endnu findes spor af det oprindelige interiør, og indgangsdøren menes at stamme fra 1747.

Hvor det gamle apotek ligger i dag, lå der i 1767 en kro, faktisk kaldtes bakken i mange år "Krobjerget". Dens ejer hed Chr. Tychsen, han havde før været kammertjener hos Hertug Frederik Christian. Kroen gik det nok ikke så godt med, for da han døde i 1778 af "Et slag" (slagtilfælde), var han stærkt forgældet, og enken stod alene med to uforsørgede døtre. Hertugen tillod imidlertid enken at fortsætte virksomheden under følgende betingelser.

Bekendtgørelse om Bevilling af 3. April 1779. (oversat fra tysk)

Vi, Frederik Christian, Hertug til Slesvig - Holsten kundgør for Os og Vore Fyrstelige Efterfølgere:

Den Bøn, som den Efterladte Enke efter den forrige Efterår afdøde Gæstgiver Christian Tychsen hersteds ved Navn Frederica Louise, underdanigst og ydmygst har ladet fremsætte om - eftersom hendes ovennævnte afdøde Mand har efterladt hende, samt hendes to umyndige Døtre en svær Gældsbyrde, at til dennes Ud-slettelse Krodriften, såvel som Bryggeri og Brænderi i hendes Hus måtte blive tillagt dette, så at hun kan sælge såvel på den Måde, som der bedes om, også for at bringe dette Hus i Fremgang, så at dermed de Gæster og Rejsende af enhver Stand, der måtte søge ind hos hende, kunne nyde desto mere Bekvemmelighed og Op-vartning - har Vi nådigst opfyldt.

Altså tillader vi hende følgende Bevilling:

1. Vi bekræfter og fastslår, at den hidtil bestående Kro-Værtsskab i Ansøgerens Hus i Fremtiden må blive her bestandigt og skal kunne sælges med Huset, Vi til enhver Tid forbeholder os og vore

Efterkommere Forretten.

2. Til Gengæld er denne og fremtidige Besiddere af Huset forpligtede til at forsyne alle de Gæster, der tager ind hos hende med alt det nødvendige, som de måtte kunne forlange af en Vært og til ikke i nogen Henseende at overdrive Betalingen, også at bistå med yderste Flid med hvad der hører til Opvartning og Bekvemmelighed.

3. Er den samme forpligtiget til i alle Måder at underkaste sig de kgl. Politi - Sabbath og øvrige Forordninger uden nogen Restriktioner, og som Følge heraf ikke at huse eller at modtage Tigere, liderligt Pak eller andre fordægtige Personer, ikke at have Gæster under den offentlige Gudstjeneste, at lukke Juleaften Kl. 9 ellers Kl. 10 og endeligt ikke at tillade utilbørlig Druk, Skænderi eller Slagsmål, for hver Gang hun må betale 10 Rigsbankdaler i Bod til Herskabet, samt må melde det til de stedlige Embedsmænd, langt mindre må hun tillade, at der i hendes Hus spilles utilladeligt forbudte Spil. I Stedet skal hun beflitte sig for, gennem Orden og Renlighed at bringe sit Hus i Fremgang, således at de i den Henseende af vor og vore herværende Embedsmænd givne Beføjelser og Befalinger må tjene hende som Rettesnor.

4. Tillader og bevilliger vi Ansøgerinden og alle fremtidige Ejere af Huset og til det førømtalte Gæstgiveri Retten til at brygge og brænde, så at hun efter den nuværende Kroforpagter Hans Henningsens Død alene vil kunne brygge Øl og brænde Brændevin til Brug for hendes Virksomhed, så hun også på dette Sted, men ikke videre, i så høj Grad, som det bliver forlangt, vil kunne sælge og udskænke, dog uden Tvangsplicht; i samme Forhold tillader vi ikke, at Vore andre Kro- og Brænderiprivilegier måtte lide nogen Skade derved.

5. Ved disse Bryggeri - og Brænderiprivilegier må ovennævnte beflitte sig på at levere gode Varer, så der ikke måtte fremkomme Klager. Ligeledes må de rette sig efter de i den Henseende allerhøjeste kongelige Forordninger og Beføjelser og imod dem sælge eller forsende Varer.

6. Samtidig tildeler Vi dem også den nådigste Forsikring om, at de til enhver Tid beroende Ejere af den anden Kro hersteds efter Hans Henningsens dødelige Henfart, skal kunne aftage Udskænkning af Øl og Brændevin, hvorved de skylder ikke alene uopholdeligt at forsyne førstnævnte gode Varer men også som det er Skik at levere hver 20. Tønde Øl gratis.

7. For et sådant Bryggeri- og Brænderiprivilegium skal samme fra Hans Henningsens Død årligt d. 1. Marts i kontant klingende Kurant betale en Sum på 33 Rigsbankdaler 16 Schilling til vor herværende Kasse, og hvad angår Hus med Have og tilhørende Land, så må hvert År til ovennævnte Tid og i de angivne Møntsorter betales 5 Rbdl. 75 Schilling kontant, som vi - af særlig Nåde overfor Ansøgeren - vil skænke hende, så at hun, så længe hun er Ejer af Huset - er fri herfor og i Tilfælde af Salg til Livets Opholdelse eller så længe hun forbliver i Enkestand. Hun må overføre sin Køber påpege, at de (pengene) uden Modstand skal tilflyde vor Kasse.

8. Til sidst tildeler vi Ansøgerinden Privilegiet til det eneste Slagteri for vor Hofhusholdning her, hvorved hun ikke alene forpligter sig til at levere garanteret godt Kød til en billig Pris, men også efter de Anvisninger, hun får at have de forlangte Sorter parat. Ligesom vi hverken vil binde os selv eller vore Efterfølgere til at tage Hensyn hertil; det afhænger af Ansøgerinden selv og hendes gode Arbejde i den Henseende, idet vi ellers vil fratage hende eller den evt Køber Slagteriet.

9. Således som vi fra vor Side har gjort alt, hvad der kan gøres for Fremgangen af det herværende Værtshus, og mere end Ansøgerinden selv har bedt om eller forventet, så pålægger vi på det alvorligste til Pligttroskab, og at efterleve hvad der er foreholdt på det mest nøjagtige og fuldkomne, i modsat Fald at vente, at hun ved den allerringeste Forsømmelse af dette eller hint ikke alene vil tildrage sig Brud med Herskabet, men også Kassation og Annullering af denne vor nådige Tilladelse uden videre Omstændigheder.

*Forøvrigt skal ved enhver Forandring erlægges Herskabet og Eje-
ren af Huset et Beløb på 10 Rbdl. kontant.*

Givet under vor fyrstelige Hånd og trykte Segl.

Gråsten d. 3. April 1779.

Friedrich Christian Hertug af Holsten

Senere blev kroen overtaget af den ældste datter og hendes mand Samuel Krukau. Den yngste datter blev iøvrigt gift med en af Gråstens kendte borgere - hofråd Thomas Thomsen.

I 1830 opstod der et ønske om, at byen skulle have et apotek, og efter mange og lange forhandlinger nåede man frem til, at apoteket skulle indrettes i den tidligere krobygning. Krovirksomheden blev flyttet til Torvet til et hus, der havde tilført en familie Andresen. Det fik navnet "Det hertugelige Værtshus" - senere kom

*Carlsens gæstgiveri omkring århundredskiftet. Senere hed det Kra-
ags kro og i 1951 blev bygningerne revet ned for at give plads
til det nye rådhus og til en udvidelse af torvet.*

det til at hedde "Hotel Stadt Hamburg" - fra 1920 "Hotel Gråsten". I 1830 hed forpagteren af "Det Hertugelige Værtshus" Peter Stillhof, en tidligere lakaj på slottet. Efter hans død i 1850 fik hans enke, der omtales som "meget loyal" d.v.s. dansksindet, bevilling af den danske regering, og da købmand O.F. Ahlmann havde købt den nuværende hotelbygning, købte hun et stort hus med tilhørende have, der lå ved Torvet. Fru Stillhof lod huset ombygge og udvide, også med en købmandsbutik, og hun drev virksomheden til 1868, hvor den blev overtaget af gårdejer Carlsen, Kværndam og fik navnet Carlsens Gæstgiveri. I 1920 blev kroen overtaget af August Kraag og eksisterede under navnet Kraags Kro, indtil huset i 1951 blev revet ned for at give plads til Gråstens nye rådhus, der afløste sognerådskontoret i Ringgade, og til en udvidelse af Torvet.

Hotel Gråsten blev i mange år et af de steder, der prægede

Hotel Stadt Hamburg.

Hotel Graastens have. I dag er her centerparkering. Bygningerne til venstre indeholdt salen.

livet i Gråsten. Under en lang række af skiftende værter blev der drevet hotelvirksomhed, samtidig med at stedet var rammen om en lang række større og mindre aktiviteter- møder, koncerter, valghandlinger, auktioner, teaterforestillinger, både i lokalt regi og i form af tournéforestillinger. Mange af byens børn har lært de første dansetrin i de skiftende danseskoler, der lejede lokaler på hotellet, og i en lang årrække afholdtes skolefesterne i salen. Bag hotellet var der, inden inden centerparkeringen blev anlagt, en hyggelig have, og der fandtes også en velbesøgt keglebane. Måske hører det med til hotellets historie at nævne, at det den 4. april 1943 blev rammen om en dramatisk begivenhed. En notits i avisen "Sydvestjylland" omtalte den sådan: "Tre unge mænd, to fra Esbjerg og en fra Haderslev var flygtet efter at de havde begået forskellige sabotagehandlinger i Esbjerg, og under falske navne havde de indlogeret sig på en "gæstgivergård" i Gråsten. (Avisens

Axelhus i Borggade. Foto ca. 1980.

benævnelse). De unge mænd havde via en kammerat fået en kontaktadresse i Gråsten, og deres instruks lød på, at de skulle indlogere sig på hotellet, hvor de ville blive afhentet og senere bragt til en gård i Gråstens omegn; derfra ville de så kunne komme videre til København. Hvad de ikke havde anet, var, at hotellet havde været det mindst sikre sted at søge sikkerhed. Hotelværtens søn var nemlig yderst nazivenlig, så da de unge mænds kontaktmænd kom til hotellet, nåede han netop at se, at de blev ført bort af politiet. Det kom til at koste den ene af de unge mænd et langt ophold i tyske koncentrationslejre. I 1987 overtog Sparekassen hotellets hovedbygning, og i dag ejes den af Sydbank.

I en periode var der i Borggade ved siden af Frydendahls hus (nr. 5) endnu en kro. I 1842 hed ejeren Lorenz Bennet Storm, hans kro var kendt som de tysksindedes specielle samlingssted, og i 1853 nægtede de danske myndigheder ham fornyelse af hans bevilling. Huset er senere revet ned, og der findes ingen billeder af det.

Interiør fra Axelhus fra omkring århundredskiftet.

Foruden "Stadt Hamburg" fandtes der omkring århundredskiftet også et "Stadt Flensburg", senere kendt som Fritz Johansens gæstgiveri. Senere ejere var Misse og Axel Gaml, huset har i dag stadig navnet "Axelhus", og det er efter en gennemgribende restaurering indrettet til ferieboliger. I folkemunde gik det forøvrigt i mange år under navnet "Æ Blinkhus" (ikke Blikhus, som nogle troede) efter sigende fordi en tidligere vært havde for vane at blinke med lyset, når det var ved at være lukketid.

Ældre Gråstenere husker nok også "Jernbanehotellet" på hjørnet af Jernbanegade og Kongevej. Oprindeligt var bygningen stationsbygning til den daværende Amtsbane eller Kleinbahn. Huset blev bygget i 1906 og rummede både bolig for baneagenten, kontor og ventesal. Ventesalen var også skænkestue, da der var spiritusbevilling - det var der på alle stationer på strækningen - derfor blev skænkestuen søgt ikke blot af de ventende rejsende, men også af byens borgere. På billedet fra husets fortid som jernbanestation ser man da også et skilt med ordene "Gastwirtschaft und

Amtsbanen eller "Æ Kringelbahn" mellem Gråsten og Åbenrå var kun i drift i 27 år, fra 1899 til 1926.

Her er der også bygget en veranda til udendørs servering.

Fremdenzimmer". Restaurant var der naturligvis også på Statsbanegården. Den nævnes også i 1901 sammen med "Reimers Café" i Slotsgade og Kammeyers Café i Jernbanegade.

I skrivende stund er jernbanehotellet genstand for en gennemgribende reovering, efter at det er overtaget af familien Biermann. Når familien omkring juni 1999 er flyttet til Gråsten, er det meningen, at bygningen foruden privatbolig skal rumme en antikvitetshandel.

I løbet af de senere år er der dukket nye caféer og spisesteder op - ikke mindst på baggrund af "fast food- og pizzakulturen", men andre former for transport og feriemuligheder har også medført andre overnatningsønsker og -muligheder, så den gamle kro- og hotelvirksomhed vil næppe vende tilbage i sit tidligere omfang.

Elsebeth Thygesen Kristensen

Kilde: Johs. Ahlmann: Allerlei aus Gravenstein

Fördeschules 25 års jubilæum

Sammendrag af artikler i hhv. JydskeVestkysten og Nordschleswiger ved Elsebeth Thygesen Kristensen.

Den 11. august 1998 var der fest på Fördeschule i Alnor - først på dagen med en lang række aktiviteter for elever og lærere, senere med en officiel reception med mange gæster både fra dansk og tysk side.

Blandt skolerne i Gråsten kommune har Fördeschule uden tvivl den smukkeste beliggenhed på en stor grund ned til Flensborg

Ellegade. Den midterste bygning fungerede som tysk skole indtil 1942.

På hjørnet af Ringgade og Nygade havde skolen til huse fra 1955-73.

fjord med egen badestrand og andre herlige naturomgivelser. At den kom til at ligge netop her, skyldes for en stor del den nu afdøde kunstmaler A.G. Nissen, der oprindeligt ejede grunden. Oprindeligt var der tyske skoler i Kværns, Rinkenæs og Gråsten. I Gråsten lå den første skole i Ellegade, hvor den senere blev en del af den nu nedrevne husholdningsskole. Den fungerede til 1942, da der blev bygget en ny skole, som imidlertid blev konfiskeret i 1945 og blev omdannet til den nuværende Politi- og retsbygning. I 1955 kom der igen en ny skole, denne gang i huset på hjørnet af Ringgade og Nygade, der før havde været beboet af dr. Nielsen, og den fungerede som skole indtil 1973. Allerede i 1960 havde der imidlertid fundet en ordning sted, idet skolerne i Gråsten, Kværns og Rinkenæs var blevet slået sammen. De på det tidspunkt tre små enklassede skoler, hvoraf kun Rinkenæsskolen havde et elevtal, der var stort nok til at kunne opnå statstilskud, ville

Fördeschule i vinterdragt. Foto: H.C. Lassen.

ved en sammenlægning kunne danne grundlag for en treklasset skole og derved bedre kunne opfylde den nye danske skolelov fra 1954. En rolle i overvejelserne spillede også den kendsgerning, at afstanden til tyske skoler i hhv. Sønderborg, Tinglev og Åbenrå var forholdsvis stor, og at der for Kværs tyske skole kunne bestå en risiko for, at skolen måtte lukke. På et tidspunkt fandt der også inderfor det danske skolevæsen en vidtgående centralisering sted med deraf følgende udbygning af nye klasseværelser, speciallokaler etc. For mange forældre indenfor det tyske mindretal var tanken om en sammenlægning ikke just velkommen, fordi netop den lokale skole for dem betød midtpunktet for en landsbys kulturelle liv og arbejde indenfor mindretallets rammer, så der fandt mange og store diskussioner sted, inden man kunne gå ind for dette "fornuftsægteskab" og tilslutte sig tanken om et "fælles hjem".

I slutningen af 60'erne mente man, at planerne for en ny skole

skulle kunne foreligge i løbet af ca. 3 år, men alligevel kom det til at være en årrække, inden skolen var en realitet. Der var forskellige vanskeligheder, der måtte overvindes. Skoleforeningen havde andre vigtige spørgsmål at tage stilling til, og man havde kun en byggetilladelse på 1 million kroner. Imidlertid kom der nye momenter til, bl.a. fik bygningen af Egersundbroen betydning. Hidtil havde ca. 50% af Egersunds tyske elever besøgt skolen i Broager, men med bygningen af broen vendte Broager sig mere mod Gråsten end mod Sønderborg, end tilfældet havde været før, og det blev naturligt at tænke på en sammenslutning med den tyske skoleforening i Gråsten. I 1966 blev der dannet et byggeudvalg, og forhandlinger om skolens beliggenhed kunne begynde. Bl.a. var Ahlmannsparken inde i billedet som en mulighed, men som før nævnt blev det muligt at erhverve arealet på Årsbjerg - kunstmaler A.G. Nissen var på det tidspunkt medlem af skolebestyrelsen. Kontrakten blev undertegnet af arkitekt A.P. Rieve, Flensborg, der i samarbejde med landskabsarkitekt I.P. Junggreen Have, Åbenrå stod for opførelsen af skolen, der i sin udformning følger sig smukt ind i landskabet. Det var den daværende bestyrelses formand, nu afdøde læge Uwe Møller, der indviede skolen. Han var formand fra 1973 - 1982, og efterfulgtes af Boy Lorenzen, der i 1993 afløstes af Karin Sina. Antallet af skoleledere har også været tre. I 1973 var det Carl Tønder, der imidlertid gik på pension i 1974 og efterfulgtes af Manfred Ritter, der kom til skolen fra Broager og fungerede til 1993, hvor han afløstes af den nuværende leder Claus Evermann, der også har været knyttet til Broager. Ved indvielsen udtrykte Uwe Møller ønsker om, at man med tiden måtte opnå et elevtal på 100 - på daværende tidspunkt var der 64 elever og gennem årene har der været svingende elevtal, men just i jubilæumsåret har tallet passeret de 100. Fra skolens side er der ikke noget udpræget ønske om et væsentlig højere elevtal, selvom en udvidelse af skolen med bl.a. et par ekstra klasseværelser ikke ville være uvelkommen og at det rent arealmæssigt også ville være muligt, men for en privatskole er økonomien også et spørgsmål, der må tages i betragtning. I en skole af denne

Fördeschules 103 elever og 11 lærere på jubilæumsdagen 11.8.1998. Foto: H.C. Lassen.

størrelse har lærerstaben, der p.t. tæller 11 lærere den fordel, at alle lærere kender ikke blot alle elever, men også alle forældre, og derved kan etablere et nært samarbejde. I skolen foregår i sagens natur en stor del af undervisningen på tysk, men både lærere og elever er tosprogede. I dansktimerne foregår undervisningen på dansk, og i frikvartererne høres i skolegården såvel tysk som dansk og sønderjysk. I et jubilæumsinterview betoner skoleleder Claus Evermann da også, at man har forsøgt at blande det bedste fra de to skolekulturer og derigennem har lagt særlig vægt på tolerance og åbenhed, så at skolen ikke er et lukket land. Med sin beliggenhed i udkanten af Alnor er Fördeschule også blevet et samlingssted for foreninger og beboere i Alnor, bl.a. via kunstneriske tiltag, især efter Alnor skole blev nedlagt. Dette symboliserer også skolens logo, der er tegnet af A.G. Nissen - det viser glade mennesker, der vinker til hinanden. Ganske vist sidder de ikke i samme båd, men de rejser langs fjorden og har samme mål.

En kirkenøgles historie

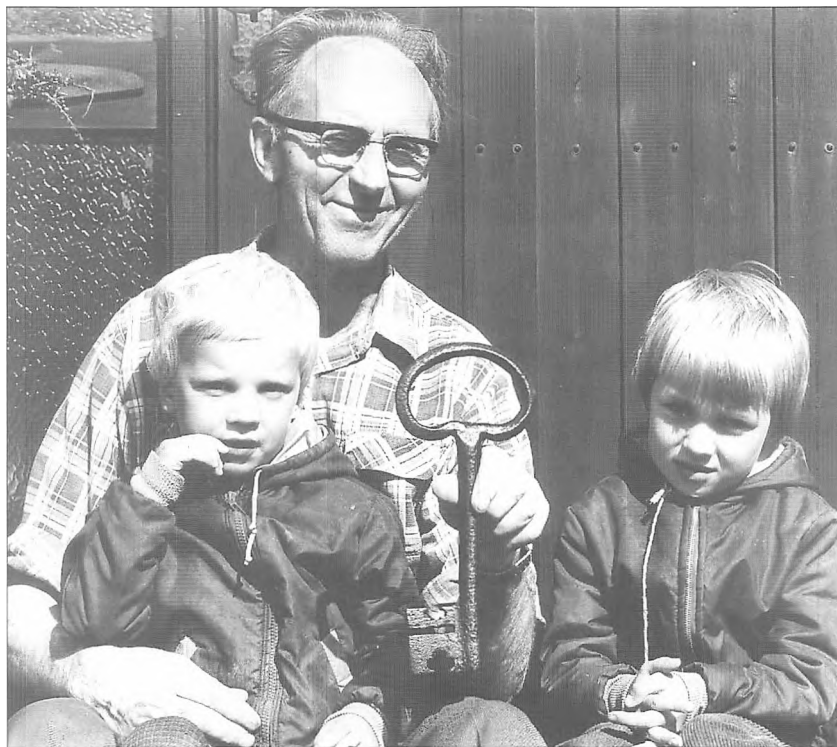
Da konservator Skov - ansat ved Nationalmuseet - i 1959 besøgte Aarup ved Aabenraa, hørte han om en stor gammel nøgle og fik den senere forevist. Den blev han så optaget af, at han tog den med til København til konservering på Nationalmuseet. Man kunne her konstatere, at med dens anselige dimensioner og vægt måtte den kunne dateres til tiden før 1700-tallet, omend man ikke med bestemthed kunne afgøre dens præcise alder.

Kirkenøglen hørte til Kværs kirke, og at den i dag er i behold skyldes i først række Peter Todsén, der var født i 1822 i Aarup og blev smedemester i Kværs. Han var efter konfirmationen kommet i smedelære og blev efter udstået læretid indkaldt til militæret. Da krigen i 1848 udbrød, blev han indkaldt og var med i slaget ved Bov. Han var en fremragende skytte og modtog senere dannebrogsmændenes hæderstegn.

Det var ham, der reddede den gamle kirkenøgle, da den gamle kirkedør var ubrugelig på grund af ælde og skulle udskiftes. Låsetøjet er gået tabt, men Peter Todsén tog den gamle nøgle med hjem og hængte den med gammeldags påpasselighed. Det var også ham, der i 1856 satte lås i den nye dør.

Peter Todséns søn Christian, der arvede nøglen ville være landmand. Han købte først en mindre landejendom i Kværs og senere en betydelig større gård "Assenholm" med jord af let beskaffenhed. Sammen med sin familie drev han sin gård på fremragende måde. Han var i en årrække medlem af amtsrådet i Aabenraa, og også han blev efter indstilling udnævnt til dannebrogsmænd.

Familien var børnerig; en af sønnerne var Jes Hansen Todsén, der overtog "Assenholm" - men stadig var nøglen i god forvaring

Hans Sahl og hans 2 børnebørn viser nøglen frem.

- og det var Jes Hansens bror, der boede i Aarup, som fortalte konservatoren om nøglen.

I 1958 var der en alvorlig brand, men heldigvis var nøglen anbragt i gårdens værksted, der ikke blev ramt af branden. I dag har nøglen sin plads i Kværs kirkes våbenhus over indgangen til kirken. Det var Christian Todsens ønske, at nøglen skulle tilbage til Kværs kirke. Han og hans kone blev boende på Assenholm, da sønnen Jes overtog gården, og de nød her en god alderdom. I dag har Jes Todsens søn Christian Peter overtaget gården, som stadig drives forbilledligt med en fin rød kvægbesætning i en ny sror løsdriftstald.

Hans Sahl

Høje under marken

Af Silke Eisenschmidt og Nis Hardt

Normalt er en gravhøj synlig og rager op i terrænet, men der er undtagelser. Ved Rinkenæs viste det sig at en hel højgruppe lå skjult under markens overflade.

I forbindelse med byggeriet af den nye golfbane på Benniksgårds jorder i Rinkenæs blev arkæologerne fra Haderslev Museum kaldt ud for at foretage en rutinemæssig undersøgelse af en overpløjet gravhøj. Efter afstemningen i 1920 blev Sønderjyllands fortidsminder registreret og i den forbindelse blev gravhøjen to år senere optaget i sognebeskrivelsen af Johs. Brøndsted, der siden blev direktør for Nationalmuseet.

Det tog ikke lang tid at undersøge højresterne. Her var ikke meget at komme efter, i hvertfald ikke på den side af hegnet der skulle blive til golfbane, men enkelte stykker hvidbrændt flint og nogle stenfliser bekræftede, at der her engang havde ligget en gravhøj fra bondestenalderen. Til gengæld blev de udsendte arkæologer opmærksomme på, at der ca. 150 m længere mod vest lå store mængder brændt flint og stenfliser i markoverfladen. Både den brændte flint og stenfliserne er typiske byggematerialer i stenalderfolkets byggeri af dysser og jættestuer. Her kunne Mads Friis fortælle at der altid havde været problemer når der blev pløjet, selv om man havde sprængt de værste hindringer væk i begyndelsen af 50-erne og havde kørt mange læs sten væk i årenes løb. To store sten ragede endda stadig op af jorden.

Et par søgegrøfter gav syn for sagn. På marken havde der engang ligget en hel højgruppe bestående af ikke mindre end tre rundhøje og en langdysse med to gravkamre.

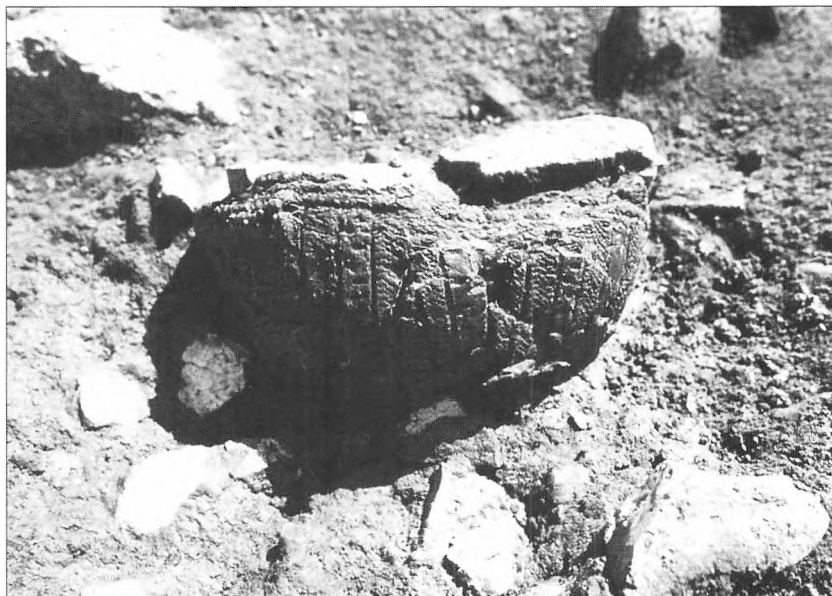

Mens udgravningerne stod på var der mulighed for at komme med på rundvisninger i udgravningerne.

Her er det Nis Hardt der fortæller om stenalderbøndernes grave og begravelsesskikke på et af det Liberale Oplysningsforbunds arrangementer. Foto: Silke Eisenschmidt.

Selvom der var indgået meddelelse om oldtidshøje ved Rinke-næs i præsternes indberetninger til Oldtidskommisionen så tidligt som i begyndelsen af 1800-tallet, der nogenlunde stemmer overens med gravhøjenes beliggenhed, var der ingen der kendte til høj-gruppens beliggenhed på Benniksgårds marker. Brudstykker af kridtpiber og glaseret lertøj fra 16- og 17- hundredtallet, fundet i og omkring stenaldergravene viser at man ret tidligt begyndte med at sløjfe gravene. Før eller siden fik man dem jævnet med jorden. Det kan være årsagen til at de også blev overset ved registreringen i 20'erne.

Selvom markarbejdet er gået hårdt ud over gravene og langt de fleste af de store sten blev fjernet, så har det forhold at stenalderbønderne med omhu havde lagt et tyk lag ler bagved og over

Lerkaret fra den ældste begravelse i det lille rektangulære dyssekammer I. Engang har det været fyldt med grød, mælkemad eller øl. Lerkarets overflade er udsmykket med lodrette bånd udfyldt med en endeløs variation af motiver. Fordybningerne var oprindeligt indgnedet med en kalkmasse, der stod i smuk kontrast til lerkarets mørke overflade. Foto: Silke Eisenschmidt.

de stenbyggede kamre for at forhindre indsvivning af vand, givet vigtige oplysninger om gravenes udseende.

Ved forsigtigt at tømme kamrene for opfyldt jord blev de negative aftryk af de store bæresten synlige i de stive lerpakninger. Det var derfor muligt at rekonstruere hvert enkelt gravkammers grundplan og udseende, ikke mindst fordi tørmursstablerne der havde udfyldt mellemrummene mellem bærestenene, tildels stod på deres oprindelige pladser. Det skulle desuden vise sig at bundlægningerne af stenfliser var bevaret i flere af anlæggene og at flere af gravgaverne lå på deres oprindelige plads, hvor de var blevet lagt for ca. 5000 år siden..

Det østlige kammer i langdyssen III efter at det er blevet tømt for jord. Man ser tydeligt standsporene efter de store bæresten og stenbrolægningerne på bunden af kammeret.

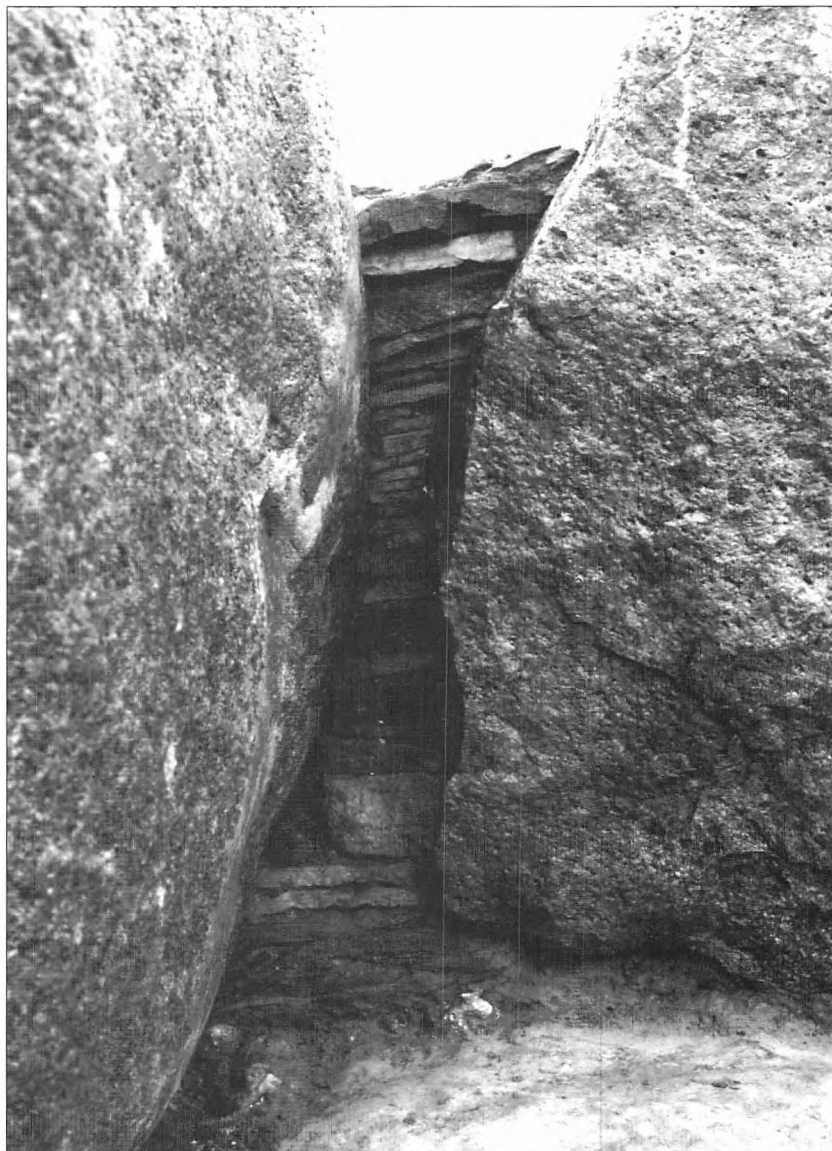
Foto: Silke Eisenschmidt.

Omsorgen for de døde omfattede ikke kun opførelsen af monumentale gravanlæg, men også at de afdøde fik et bredt udvalg af gaver med i graven.

Lerkar og flinteredskaber i form af økser, mejsler, knive og pilespidser hører til gravudstyret ligesom de afdødes smykker af rav m.m. De gravlagte blev ikke glemt, men levede på en eller anden måde videre i de levendes forestillingsverden.

De store lag af skår, der blev fundet udenfor de dødes boliger, stammer fra lerkar man havde sat på højenes randsten eller på jorden foran indgangen til kamrene med mad og drikkevarer til forfædrene og/eller guderne.

Det tager tid at udgrave en hel højgruppe og udgravningerne stod på fra maj til december i 1997. Det var umagen og midlerne

*Den flotte tømurskonstruktion mellem bærestenene i høj IV. Det var disse to sten der ragede op over markoverfladen.
Foto: Silke Eisenschmidt.*

værd for undersøgelserne sikrede mange nye informationer om stenalderens gravformer og et omfattende oldsagsmateriale for eftertiden.

Gravenes grundrids og det første gennemsyn af skårmaterialet, foreløbig er der vasket ca. 70 kg lerskår, viser at den ældste af højene er opført omkring 3400 f. Kr. og det yngste anlæg er fra ca. 3200. På dette tidspunkt kulminerer stenalderbøndernes byggeri af storstensgrave. Man bygger store gravrum med lange stenbyggede indgange, de såkaldte jættestuer. Herefter bliver der ikke bygget flere storstensgrave, men gravkamrene blev endnu i lang tid brugt til begravelser. En række lerkar og øksetyper viser at gravene ved Rinkenæs endnu blev brugt til begravelser 500 år senere. Af de døde selv er der ingen spor tilbage i gravene, men et kranium, der blev fundet i en gammel rævegrav bag det IV. gravkammer kan vel kun stamme fra et af gravkamrene.

Det hører til sjældenhederne at en hel højgruppe bliver genstand for en arkæologisk undersøgelse. Udgravningerne ved Rinkenæs giver således arkæologerne en enestående lejlighed til at sammenholde gravformernes udvikling med den lokale keramiktradition, der vil give megen ny viden om stenalderbønderne ved Flensborg Fjord.

Det skal lige nævnes, at der sammen med arkæologerne deltog studenter fra både Århus og Kiel ligesom også en del praktikanter fra lokalområdet fik lejlighed til at danne sig et indtryk af arkæologernes arbejdsområde.

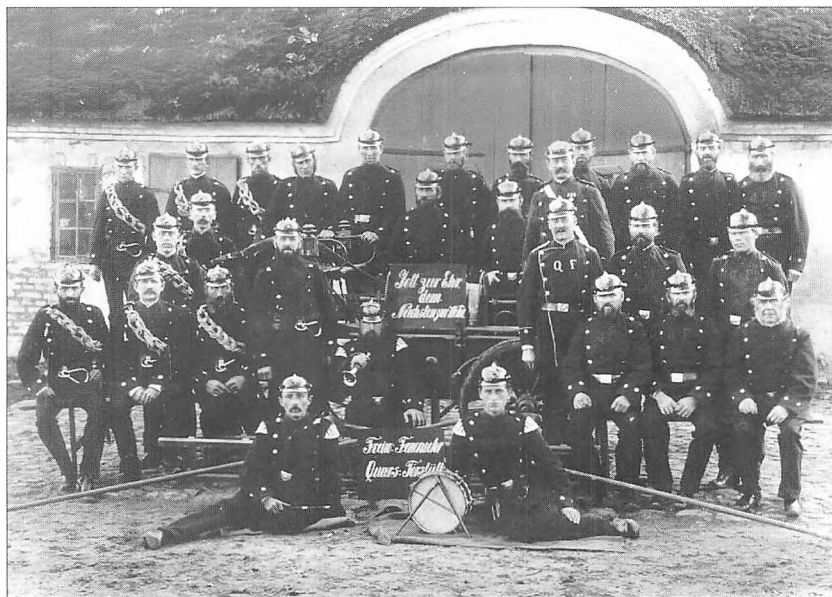
Udgravningerne er afsluttet, men der venter et stort arbejde forude. Det meget store fundmateriale har foreløbig fundet vej til Museets indgangsmagasin og konserveringsanstalter. Når felttegningerne er blevet rentegnede, når det store oldsagsmateriale er beskrevet og de naturvidenskabelige undersøgelser og dateringer er afsluttede ser vi frem til, at vi til næste år kan fortælle mere fra udgravningerne på Benniksgård.

Årets Gang i 1997

Januar

Vinteren er over Gråsten - fortsætter frosten varer det ikke mange dage, inden den endnu isfri havn fryser til. Slotssøen byder allerede på muligheder for skøjteløb og ishockey.

Alnor - Gråsten Husmoderforening har måttet tage konsekvensen af svigtende opbakning og har drejet nøglen om. Dog fortsætter aftenskolen som selvstændig afdeling under navnet Alnor - Gråsten Aftenskole.

Sådan så Kværstøvsbøl brandværn ud omkring århundredskiftet.

Traditionen tro har de frivillige Brandværn holdt fælles parole, denne gang med Kværs - Tørsbøl Brandværn som vært for 70 deltagere. Der har været fremgang i medlemstallet - glædeligt er det, at flere unge søger ind i værnene og deltager i forskellige kurser.

Februar

I vinterens løb har Sozialdienst Fördekreis, det tyske mindretals organisation, budt på en række arrangementer, samtidig med at der ydes hjælp og bistand på en lang række områder. Organisationen er også repræsenteret i Ældrerådet i Gråsten.

Gråsten Friskole har haft så god en elevtilgang, at man har besluttet allerede nu at ansætte en ny lærer i stedet for som plan-

Gråsten Friskole - tidligere Ringgadens børnehave.

Patruljefartøjet Søløven.

lagt at vente til efter sommerferien.

Kværs Husholdningsforening har fejret 60-årsdag ved en sammenkomst i forsamlingshuset.

Marts

Sydbank har overrakt sin lederpris - en vandrepokal til Lene Oure Jacobsen for et stort og mangesidigt arbejde inden for gymnastikken i Gråsten.

Gråsten har fået et nyt "adoptivbarn". Det er patruljefartøjet "Søløven", der har aflagt besøg og præsenteret sig for alle interesserede - bl.a. kommunens 10. klasser. Samtidig bød søværnet på en demonstration af helikopter - flyvertjenesten.

Ved generalforsamlingen i Handelsstandsforeningen glædede

borgmester Bendt Olesen sig i sin tale over, at den stigende beskæftigelse også har præget Gråsten. Kommuneskatteprocenten er ikke blevet forhøjet, og Gråsten kan glæde sig over en øget købekraft.

April

Som eneste kompagni i Hjemmeværnsdistrikt Åbenrå er det lykkedes Gråsten kompagniet at få godkendt en patruljegruppe efter at gruppen har gennemført en uddannelse, der stiller ekstra store krav til dens medlemmer.

Gråstens største institution er faktisk dagplejen, og selv om den er spredt over hele kommunen, er den meget velfungerende. I år foregik "Store Dagplejedag" i Tørsbøl, hvor Kværns - Tørsbøl dagplejerne stod for et vellykket fællesarrangement.

Maj

Rinkenæs Ungdoms- og Idrætsforening har afholdt sin 75'ende generalforsamling og kan se tilbage på et aktivt år, hvor foreningen ikke blot har medvirket i eget regi, men også deltaget i andre foreningers arrangementer.

Ved hjælp af en stor donation fra A.P. Møllers fond har gigthospitalet fået helt nye muligheder for patientbehandling ved hjælp af en M.R. Skanner (magnetisk resonans), der vil kunne opdage leddegigt på et meget tidligt stadium og dermed intensivere behandlingen. Gigthospitalet er hermed en af de første reumatologiske afdelinger i Europa, der råder over et sådant apparat.

Juni

Det beskyttede værksted "Den gamle Præstegård" har for tiden besøg af seks pædagogstuderende fra seminariet i Åbenrå. Der øves intensivt sang og samspil i "Husorkestret", der kalder sig "De Ellevilde" inden koncerten i august i Åbenrå.

Gråsten Turistforening har arrangeret en "Rosentur" i slotspar-ken, ledet af den nye slotsgartner John Henriksen, der vil fortælle om parkens mange gamle og nye roser.

Iøvrigt er der rundt i Gråsten by mange smukke bede med roser og mange andre planter, takket være gartner Viggo Hansen og hans medarbejdere.

Juli

Begunstiget af fint sommervejr fik Gråsten ringridnings 90-års fødselsdag et festligt forløb med de mange arrangementer, deriblandt en festlig "køretøjsringridning". Som sædvanligt gik turen søndag forbi slottet, hvor det græske kongepar og dets to yngste børn var mellem Dronning Ingrid's gæster.

En ny sportsgren har set dagens lys i Gråsten, idet det populære petanquespil har fundet vej hertil; der spilles på en bane ved Ahlmannsparken. Samtidig har tennisklubben fået en bane udvidet, så man nu råder over 4 baner med standardmål.

August

Gråsten skole fejrede indvielsen af nybygning og et omfattende renovationsarbejde ved at eleverne fra Gråsten, Kværns og Rinke-næs sendte 800 farvestrålende balloner til vejrs - hver forsynet med en seddel med en hilsen fra afsenderen.

Rinkenæs fik en lynvisit af cykelrytterne i løbet "Post Danmark Rundt" på turen til Sønderborg.

September

En fornem musikalsk oplevelse er henlagt til Gråsten kirke i anledning af den 35. internationale Heinrich Schütz fest. Det er Landesmusikrat Schleswig - Holstein, der indbyder, og at musikfesten er "grænseoverskridende" skyldes, at Heinrich Schütz var knyttet til det danske hof på Christian den 4.'s tid. I slotskirken er solisten

den internationalt anerkendte Cembalist Lars Ulrik Mortensen.

Gråsten har fået en ny skovrider. Sven Gravsholt, der i 8 år har ledet Gråsten statsskovdistrikt er blevet afløst af skovrider Inge Gillesberg.

Oktober

Rinkenæs gamle kirke har fået sin predella - underdelen til den gamle altertavle tilbage fra Flensborg bymuseum, hvor den har været siden 1875. Det er meningen, at den skal danne basis for et nyskåret alterskab sammen med den gamle altertavles figurer.

Højtideligholdelsen af 100-årsdagen for rigsarkivar og historiker A.D. Jørgensens død fik et smukt forløb. Efter at borgmester Bendt Olesen havde nedlagt en krans ved Statuen på hjørnet af Ahlefeldvej og Skolegade fandt en stor forsamling vej til Ahlmannsparken, hvor Historisk Forenings formand, Frede Ihle, kunne byde velkommen til dagens talere, nu afdøde generalkonsul H.P. Clausen, arkivar dr. phil. Lars Henningsen og seminarielektor

Rinkenæs gamle kirke.

Fra mindedagen for A.D. Jørgensen. På billedet ses 3 sønnesøner med familie. Foto: Gråsten og Omegns Folkeblad

Jørn Buch og til medlemmer af slægten Jørgensen. Om aftenen opførtes et til lejligheden skrevet skuespil "Trods Tiden" af dramatikeren Kaj Nissen, Sønderborg.

November

Dyrkobbelgård udbydes nu til salg. Ved frasalg af hoved- og avlsbygninger bliver der frigjort jord mod Naldmadebro, der vil kunne udlægges til parcelhusbebyggelse i henhold til kommuneplanen. Dyrkobbelgård blev bygget i 1948-49 efter udflytningen af palæet. Beredskabsstyrelsen, som har til huse på gården vil stadig kunne fortsætte sine aktiviteter herfra.

Et aktivitetsudvalg under under handelsstandsforeningen har kastet sig ud i en "Besøg Gråsten" kampagne, hvor det først og fremmest gælder om at gøre opmærksom byens alsidige forretningstilbud kombineret med dr charmerende omgivelser.

December

Byrådet har vedtaget et projekt, der vil give grundlag for en udvidelse af plejehjemmet i Gråsten - en bebyggelse i to plan med 12 lejligheder plus en række fællesrum, beliggende så beboerne får udsigt over Sildekulen.

Så har der været kommunalvalg. Socialdemokratiet sidder på fem af byrådets tretten pladser. Det skyldes bl.a. at borgmester Bendt Olesen fik et særdeles godt personligt valg.

En speciel hæder er blevet Arne Aabenhus til del - han er udnævnt til årets "Æresrummelpot" som tak for sin store indsats for amatørteatret.

Gråsten Landbrugsskole og Fördeschule har til deling modtaget en stor arv fra boet efter Anna Bothilde Thaysen fra gården Tummelsbjerg. Legatkapitalen vil stå urørt, således at de to skolers legatbestyrelser vil kunne råde over legaternes afkast. På landbrugsskolen vil midlerne gå til unge landmænd, der ønsker at erhverve landbrug. På Fördeschule vil nogle af pengene kunne anvendes til udsmykning af skolen, til støtte af tyske foreninger i Fjordområdet, og til gave til de elever, der forlader Fördeschules 7. klasse.

Thaysens ejendom, Tummelsbjerg.

Historisk Forening for Gråsten By og Egn Årsberetning For 1997

Foreningens årlige generalforsamling afholdtes den 16. april i Ahlmannsparken. Der var genvalg af samtlige bestyrelsesmedlemmer og efter kaffen holdt Carsten Porskrog Rasmussen foredrag om Søgård-Gråsten, engang Sønderjyllands største gods.

Sommerudflugten gik til Ribe. Under ledelse af en kyndig guide så vi Sct. Cathrina Kirke, Dømkirken og til slut en rundtur i den gamle bydel.

Hjemturen gik ad små veje.

For 2 år siden blev bestyrelsen opfordret til at højtideligholde 100-årsdagen for rigsarkivar A.D. Jørgensen. Han blev født i Gråsten og var en af landsdelens store sønner. Den 5. oktober 1997 var et ret så omfattende program klar til præsentation. Kransenedlæggelse ved A.D. Jørgensens buste, 3 foredrag i Ahlmannsparken og om aftenen uropførelse af dramaet "Trods Tiden" ved Det lille Teater. Alt i alt en vellykket dag, som havde samlet fuldt hus.

Den 19. november var der efterårsmøde på Rinkenæshus med Karl Otto Meyer som foredragsholder. Emnet var hans 25 år i Landdagen i Kiel.

Årsskriftet som takket være vore to redaktører igen var værd at kaste et blik på blev udleveret til medlemmerne.

Medlemstallet er pr. dato ca. 365, en lille stigning, men nye medlemmer er stadigvæk velkomne.

Frede Chr. Ihle

Der er planlagt følgende arrangementer i 1999

Onsdag d. 14. april Generalforsamling på Rinkenæshus kl. 19.30

Lørdag d. 28. aug. Udflugt

Torsdag d. 18. nov. Efterårsmøde i Ahlmannsparken kl. 19.30

Med hensyn til evt. ændringer bedes medlemmerne følge annonceringen i Gråsten og Omegns Folkeblad.

Bestyrelsen i Historisk forening

Frede Chr. Ihle	Buskmosevej 16, Rinkenæs	74651199
Hans Paulsen	Stjernevej 31, Gråsten	74651070
Hans Chr. Lassen	Klokkevej 1, Rinkenæs	74651076
A.O. Skau	Skolegade 19, Gråsten	74651625
Kirsten Thomsen	Lyshøj 14, Rinkenæs	74652977
Erik Buchardt	Melskovvej 10, Rinkenæs	74650794
Birgitte Hell	Limbækvej 3, Kværs	74659186
Hans Dall	Egedam 5, Gråsten	74652581
H.J. Bollmann	Vestermark 4, Tørsbøl	74659425
Tage Nielsen	Stjerneparken 64, Gråsten	74650040

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv årsberetning 1997

Det har været et travlt år på arkivet.

Som led i gensidige besøg mellem arkiverne i området var medarbejderne i januar på besøg i Ulkebøl arkiv for at udveksle ideer og erfaringer.

I februar indkaldtes til et møde i arkivet for alle interesserede, hvor formålet var at danne en række interessegrupper. Ved denne lejlighed aftalte en halv snes interesserede med lærer Gunnar Jepsen i spidsen at starte en fotogruppe. Formålet var at gennemfotografere kommunen, så man på billeder fastholder, hvordan der ser ud i dag. Gruppen mødes jævnligt og fortsætter arbejdet også næste år.

Mange turister med tilknytning til Gråsten har været på besøg, bl.a. et medlem af Godtslægten, som nu bor i USA. Vedkommende afleverede en slægtsbog over slægten, der har mange rødder på egnen.

Den omfattende renovering af Adsbøl kirke har varet hele året og er endnu ikke afsluttet.

Medarbejdere ved arkivet har deltaget i en del af byggemøderne i kirken.

I foråret påbegyndtes en ny registrering af de fra 1.1.1997 indgåede afleveringer, så også Gråsten arkiv følger den af SLA anbefalede procedure. Det sker for at skabe ensartede registreringer i landets arkiver.

Af årets afleveringer kan nævnes Salgs- og Reklameforeningen med protokoller, programmer m.m., et stort materiale fra Kværs i anledning af skolens 300-års jubilæum med bl.a. beretninger af Valborg Sørensen og et stort personarkiv vedr. Laurids Mink, Gråsten.

I forbindelse med højtideligholdelsen af 100-årsdagen for A.D. Jørgensens død den 5.10.1897 havde arkivet arrangeret en udstilling i Sydbank. Den blev senere vist på biblioteket.

Med udgangen af 1997 trådte Hans Paulsen tilbage som arkivleder. Medarbejderne på arkivet ønsker hermed at takke ham for 3 års idfyldt og engageret ledelse og beklager, at han ikke ville fortsætte.

Kirsten Thomsen

Følgende kan købes i arkivets åbningstid:

Særtryk af alle foredrag i anledning af A.D.Jørgensen dagen 5.okt 1997 for 50.- kr og årsskrifter fra tidligere år for 35. - kr. pr. stk. P.t. er følgende årgange på lager:

1977, 1981, 1982, 1984, 1986, 1987, 1988, 1989, 1991, 1992, 1993, 1994,1996 og 1997.

Arkivet efterlyser årsskrifter fra årene 1978, 1983 og 1990, så hvis nogen kan undvære, vil arkivet være taknemmelig for at modtage dem.

